

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

VI. évfolyam 62. szám

2002. április

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(Vörösmarty Mihály)

A Budapesti Örmény Kisebbségi Önkormányzatok Társulása tagszervezetei: a II., VI., IX. és XI. kerületi Örmény Kisebbségi Önkormányzatok, valamint az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a Budapest, V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon.

Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu

„Órizz meg a Te népedet békében...”

„Élet Kenyere, a halhatatlanság előíze, szent, kimondhatatlan, félelmetes Titok, aki leszállottál az égből, hogy az emberek élete légy, add nekünk élő és elevenítő ajándékodat, akik éhezők vagyunk, hogy élvezhessük édességedet”.

Az egyház kívánsága, hogy a húsvéti időben járuljunk a szentségekhez: tartsunk bűnbánatot és részesüljünk az eucharishtiában. Jézus az Élet Kenyere, lelkileg táplál, de közben nem feledkezhetünk el arról sem, hogy a lelki éhség mellett van testi éhség és szenvedés is. Különösen ez a hónap alkalmas arra, amikor az örmények szenvedéseire emlékezünk. Egyben pedig bízunk Jézusban, hogy mindenkit táplál irgalmával és kegyelmével.

Dr. Sasvári László

* * *

Pomogáts Béla

Ady és Erdély (második, befejező rész)

Az újságcikkek és folyóiratjegyzetek mellett igen sok költői mű is erdélyi élményeket rögzített és erdélyi szorongásokat fejezett ki, így a Magyar jakubinus dala, A fajtám takarója, az Intés az őrzőkhöz és más versek. Ady erdélyi költeményei közül ezúttal kettőt szeretnénk kiemelni és részletesen bemutatni, két olyan költeményt, amely mintegy jelképes módon is kifejezésre juttatja mindazt, ami *Ady Endrét* Erdélyhez fűzte: az egyiknek a Kalotaszentkirály, a másiknak Csucs a szülőhelye. A *Kalota partján* és az *Ember az embertelenségben* című versekre gondolok: mindkettő egy-egy rendkívül élesen és tragikusan megváltozott történelmi helyzetnek állít emléket, és egy-egy különlegesen zaklatott érzelmi helyzet kezdő, valamint végső pontját jelöli meg.

A Kalota partján egy 1914 júniusi vasárnap élményét örökíti meg, még a szarajevói merénylet és az első világháború kitörése előtt. Ady ekkor menyasszonyát látogatta meg Csucsán, másnap vele és özvegy Török Károlynéval, Boncza Berta nagyanyjával átkocsizott a közeli Kalotaszentkirályra, ahol rokonai: a Visky-familia tagjai éltek. „Délelőtt érkeztek - írja egy beszámolójában Kós Károly -, és Szentkirályra érkezve Zentelke kálvinista népe éppen a templomból igyekezett kifelé. És aki valaha látta Kalotaszeg magyar népét templomba vonuláskor, avagy templomból széledéskor, aki tudja, hogy Szentkirály-Zentelke magyarsága egyike a gyönyörű kalotaszegi nép leggyönyörűbbjének, és ez a falu maga is a legszebbek közül való, aki elképzeli a szentkirályi kálvinista templomot, ahogyan a dombon, a lombok között áll, a domb alatt kanyargó Kalota vizét a nagy út hídjával, azontúl a lombos, virágos, színesen ékes falut, melynek népe páratlan ősi viseletében, méltóságosan, lassan jó ki a cinteremből, az tudja, hogy ennél csudálatosabb kép alig-alig lehetséges.”

Ennek a csodálatos vasárnap délelőtti hangulatát és tündöklő paraszti pompáját örökítette meg a költemény:

„Pompás magyarok, templomból jövet
Mentek át a Kalota folyón
S a hidat fényben majdnem fölemelte
Az ölelő júniusi nap.”

A költőt ez a „pompás” és „tempós vonulás” ejtette rabul, a budapesti irodalmi és politikai élet ideges mozgalmassága után boldog örömmel adta át magát annak a békének és nyugalomnak, amelyet a falusi ünnep és az ünneplő falusi nép, egyáltalán az „örök falu” árasztott magából. Ezt a szinte időtlen, természeti nyugalmat ellensúlyozta az a boldog vibrálás, amelyet az éppen születőben lévő szerelem és a szeretett leány közelsége keltett a költőben:

„*S reám nyilaz a nyugtalanság:
Leány-szemek, Sorsom szemei,
Szemek, melyekben rózsás, húsz éves,
Vidám kamasznak látom magam.*”

A két érzés: az a biztonságtudat, amelyet az ünneplő falusi emberek ősi nyugalma és méltósága keltett, és az a vibráló nyugtalanság, amelyet a kibontakozó szerelem érzése okozott, egyetlen költői élményben sűrűsödött össze, az idill élményében, amelyet Ady szinte váratlan kegyelmi ajándékként üdvözölt. Ennek az idillnek a világát a békeesség, a biztonság és a szeretet élményei alakították, és maga a költő is úgy érezte, hogy a kalotaszentkirályi vasárnap délelőtt végre olyan értékekkel ajándékozta meg, amelyeket régóta nélkülözött:

„*Csönd, június van a szívemben,
Átalvonult templomi népség
Belémköltözött áhítata
S e percben a Kalota partján
Biztosság, nyár, szépség és nyugalom.*”

Erdély egyik arcát ez a kalotaszentkirályi vasárnap jelölte meg Ady számára: az emberi méltóság, a pompás ünnep, a mindig is becsült emberi közösségben és a születő szerelemben megtalált biztonság, áhítat és nyugalom. Az ünnepi idill, amely vergődő szívének végre valamilyen megbékélést adott. De volt Ady számára a magyar Erdélynek egy másik arca is: a szenvedő, vergődő és elvesző Erdélyé, amely fölött a kíméletlen történelem már kimondta az ítéletet. A költő a világháború kitörése után iszonyatos lelki válságba került, akkor zajlottak küzdelmei Bertuka kezéért a hajthatatlannak bizonyuló Boncza Miklóssal, költészete körül ismét örvényleni kezdtek az értetlen támadások, és ő mindenképpen úgy látta, hogy a háború, az általános öldöklés mindent elsodort, amiben reménykedett: elsodorta a magyar átalakulás és újjászületés terveit ugyanúgy, mint a közép-európai népek megbékélésére irányuló elképzeléseit.

Kiábrándultsága és kétségbeesése csak fokozódott a múlt idővel és a mindig új izgatottságot keltő háborús eseményekkel. Most nem közismert költeményeire (*Nótázó, vén bakák, A mesebeli János, Cifra szűrőmmel betakarva, Egy háborús virágének, A halottak élén, Krónikás ének 1918-ból, Az utolsó hajók, Üdvözlét a győzőnek*) gondolok, hanem bizalmas barátaihoz intézett leveleire. 1915 júliusában például Hatvany Lajosnak arról ír, hogy „az öngyilkosság gondolatával foglalkozik”. Kétségbeesése akkor teljedik ki igazán, midőn 1916 augusztusában a román hadsereg hitszegő módon rátámad Magyarországra, és bevonul a védelem nélkül maradt Székelyföld déli részébe: foglalásait mindenütt pusztítás, erőszak és ártatlan emberek legyilkolása kíséri. Fél-Erdély menekülni kezd, agyonzsúfolt vonatokon s az országutakat ellepő szekérkaravánokon fut észak felé: a menekülők nagy csapatai a Kolozsvárról Nagyváradra vezető úton sietnek biztosabb vidékekre, és az összetorlódott szekérfolyam, a megviselt, kialvatlan, éhes és kétségbeesett emberek ott vonulnak el Ady szemeláttára a csucsai „vár” alatt.

A román támadás hírére hallva Ady először arra gondol, hogy minden elesettsége és betegsége ellenére is kiáll a közélet küzdőterére, sőt a fegyveres harc vállalásától sem idegenkedik. 1916. augusztus 19-én Fenyő Miksának írott levelében a következők olvashatók: „én hetek óta a megőrüléstől félek, s ez a neurasténia mindenféle narkotikumom fokozásával jár. Még ma, a román háború megtudásának napján, aránylag nyugodt vagyok, s tudok talán írni egy levelet, mert akaratszükösebb lényt nálam még nem lát-tál. Rom vagyok, nem «étkezem», veronállal nem alszom, sovány, halnivaló. Hic Rhodus: nem kívánnék meghalni mégsem, míg szenvedéses életem munkája a maga tűzpróbáját meg nem állotta. De viszont én (kiben komoly és komor hitem szerint magyar fajomnak fátuma és kínja él) nem maradhatok el, mikor ég a ház, s ha talán egy öntőnyi vizet vihetek, nekem ez súlyosabb kötelességem, mint másnak”.